

Омельченко І.М., доктор психологічних наук, професор, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Кобильченко В.В., доктор психологічних наук, професор, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

ПОЛІПІДХІДНІСТЬ ЯК НАРІЖНА ДЕТЕРМІНАНТА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ТРУДНОЩАМИ ЛЕГКОГО СТУПЕНЯ ПРОЯВУ

У тезах окреслено актуальність проблеми поліпідхідності як наріжної детермінанти формування соціального інтелекту в дошкільників з інтелектуальними труднощами легкого ступеня прояву та нормотиповим розвитком. Розкрито, що системну цілісність для дослідження соціального інтелекту в дошкільників із інтелектуальними труднощами легкого ступеня прояву представляє сукупність підходів: компетентнісного, особистісно-зорієнтованого, системного, нормативного, технологічного. Визначено, що компетентнісний підхід спрямований на діагностику та формування ключових компетенцій в структурі соціального інтелекту: мотиваційних, ціннісних, когнітивних, емоційних, поведінкових.

Зокрема, компетенції в структурі соціального інтелекту, відображено такими, наприклад, вимогами, що дають можливість усунути суперечливості між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих завдань: уміти розрізняти суб'єктів, їх ознаки, властивості; аналізувати й пояснювати причини та наслідки подій, вчинків, явищ; створювати розгорнуте комунікативне висловлювання; висловлювати ставлення до подій, вчинків своїх та інших осіб; брати участь у колективних справах; у розв'язанні освітніх завдань; оцінювати вчинки, різні моделі поведінки та ін.

Теоретично обґрунтовано, що особистісно-зорієнтований підхід є основою для розвитку й саморозвитку, підтримки прагнень до самостійного вироблення власного стилю діяльності, поведінки та життя.

Ознаками особистісно-зорієнтованого підходу в процесі діагностування та формування соціального інтелекту є: зосередження на потребах дитини; орієнтація на мотиваційну спрямованість взаємодії; ціннісне ставлення та ціннісний стосунок щодо Іншого; переважання навчального діалогу, здатність до децентрації; ситуація вибору й відповідальність; співпраця, співтворчість між дітьми й педагогом; турбота про морально-етичний розвиток кожного вихованця, орієнтація на сформованість моральних інстанцій; стимулювання розвитку й саморозвитку дитини; перенесення засвоєного в нову життєву ситуацію.

З позицій системного підходу постає феномен соціального інтелекту як єдність мотиваційно-ціннісних, когнітивних, емоційно-суб'єктних, морально-поведінкових вимірів діагностики та формування соціального інтелекту в дошкільників із інтелектуальними труднощами легкого ступеня прояву.

Системний підхід – це важливий методологічний засіб наукового пізнання. Він дає змогу здійснити поділ такої якості як соціальний інтелект на частини або елементи (в нашому випадку на мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-суб'єктний, морально-поведінковий компоненти), визначити способи організації окремих частин (елементів) системи в єдине ціле, взаємопідпорядкувати елементи системи і їх взаємодію. Він реалізує на практиці принцип цілісного розгляду явищ у взаємозв'язку. Згідно з цим підходом соціальний інтелект досліджується як цілісна система. Компонентам соціального інтелекту притаманні внутрішні зв'язки, внаслідок яких виникає нова якість, не притаманна окремим елементам. Зміна одного чи кількох компонентів може вплинути на характер усієї системи соціального інтелекту [1; 3].

Доведено, що нарративний підхід використовується для діагностики за допомогою соціальних розповідей (історій) та формування в контексті усвідомлення себе та Іншого в контексті зазначених історій.

У контексті діагностики і формування соціального інтелекту потракування вимагає поняття «ситуація», яка має безпосереднє відношення до предмету, що розглядається. Ситуація – деякий життєвий контекст, або умови, у яких перебуває, діє й усвідомлює себе суб'єкт у певний період свого життя [2]. Особистісне зростання може відбуватися в динаміці даної ситуації і, за певних якостей ситуації, бути її наслідком, надбанням (наприклад, у деяких ситуаціях освітнього і життєвого контексту). З іншого боку, подія може спровокувати для дитини-дошкільника потужний поштовх, що детермінує її особистісне зростання.

Наративний аналіз, призначений для активного вивчення міжособистісних та внутрішньоособистісних процесів (а саме міжсуб'єктного та внутрішньосуб'єктного емоційного інтелекту), за допомогою яких людина осмислює історію власного життя, підкресливши, що найяскравішою особливістю психічного життя людей є тенденція вести внутрішній діалог [1; 3].

Обґрунтовано застосування технологічного підходу в руслі якого реалізується цілісна технологія формування соціального інтелекту в дошкільників із інтелектуальними труднощами легкого ступеня прояву.

Основний зміст застосування психологічних технологій полягає у внесенні змін у зміст, форми і напрями індивідуального розвитку особистості, її поведінки і світосприймання. У контексті нашого дослідження спрямоване на формування соціального інтелекту в дошкільників із інтелектуальними труднощами легкого ступеня прояву.

Крім поняття психологічної технології в контексті формування соціального інтелекту ефективною ідеєю є синтез психологічних та педагогічних ідей. Наша технологія є психолого-педагогічною і призначена

для впровадження в спеціальних та інклюзивних ЗДО психологами та вихователями закладів, крім цього, комплекс діагностики та технологія і її інструментарій, може використовуватись – фахівцями (консультантами) інклюзивно-ресурсних центрів.

Отже, наша технологія включатиме в себе корекційно-розвитковий та консультативно-просвітницький напрями. Відповідно, зміст обох напрямів є психолого-педагогічним, позаяк призначений для впровадження практичними психологами та вихователями в корекційно-розвитковій складовій, так і консультативно-просвітницька складова призначена для вихователів, практичних психологів, і звісно ми не могли оминати своєю увагою батьків, які виховують дітей із інтелектуальними труднощами легкого ступеня прояву. Перспективи майбутніх наукових студій будуть спрямовані на обґрунтування теоретичних передумов дослідження соціального інтелекту в дошкільників із інтелектуальними труднощами легкого ступеня прояву.

Література:

1. Омельченко І.М., Кобильченко В.В. Генеза соціального інтелекту в дошкільному віці: теоретичний дискурс. *Габітус*. 2023. №49. С.69-75. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.49.11>
2. Наративні психотехнології / Чепелева Н. В, Смульсон М. Л., Шиловська О. М., Гуцол С. Ю.; за заг. ред. Чепелевої Н. В. К.: Главник, 2007. 160 с. (Серія «Психол. інструментарій»).
3. Омельченко Ірина Миколаївна. *Психологічні основи діагностики соціального інтелекту у дошкільників із інтелектуальними труднощами легкого ступеня прояву [Текст]: навчально-методичний посібник*. К: Видавець Цибульська, 2023. 230 с.: [URL:https://lib.iitta.gov.ua/739339/](https://lib.iitta.gov.ua/739339/)
4. Kolbasova, Khrystyna, Omelchenko, Iryna, Kobylchenko, Vadym, Hulciaeva, Olena, Vovchenko, Olha (2023). Psychological Analysis of Manifestations of Nonverbal Intelligence of Senior Pre-Schoolers in the Context of Inclusive Education. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*, 11, 2 87-96. <https://doi.org/10.6000/2292-2598.2023.11.02.3>.